

MŰHELY

Dávid Gyula

Bánffy Miklós-levelek egy Sziguranca-dossziében

(Néhány szó előljáróban)

A 2014-ben lezajlott Bánffy-év egyik emlékezetes eseménye a kolozsvári Magyar Főkonzulátus támogatásával a kolozsvári Erdélyi Történelmi Múzeumban megrendezett Bánffy-kiállítást záró konferencia volt. Ott hangzott el Lucian Nastasă *Bánffy Miklós és a magány arcásai (1945–1949)* című előadása,¹ amelynek keretében megismerhette a hallgatóság Bánffynak a román titkosszolgálat által 1946-ban nyitott megfigyelési dossziéját.

Mivel az említett előadásban Lucian Nastasă részletesen kitért a fontosabb levelek tartalmi vonatkozásaira is, nem ismételtük meg az ő megállapításait. Célunk elsősorban maguknak a leveleknek a közzététele, az egyes szövegrészekhez fűzött jegyzetek révén pedig beillesztésük a Marosi Ildikó könyvéből (*Bánffy Miklós estéje*²) már korábban megismert korabeli Bánffy-levelezés összefüggésébe.

A helyzet jelzéséül, amelyben ezek a levelek születtek, csak annyit, hogy akkoriban (1946/47 fordulóján) Bánffy Miklós – visszatérve Budapestről rögtön azután, hogy a városnak az a része, amelyben házuk volt (a Reviczky utcai palota) a szovjet csapatok kezére került – Kolozsváron élt, a gözerővel beindított „osztályharc” légkörében fokozatosan kiszorulva az irodalmi életből s megfosztva a háború utáni első években még számára is adott közlési lehetőségtől. Felesége, Váradi Aranka, a Nemzeti Színház kiváló művésznője, leányukkal, Katóval, 1945 decemberében Budapestre visszatérve próbál elhelyezkedni az „egyre inkább lángvörös” művészeti életben.

Az alább következő levelek – Bánffy Miklósnak feleségével váltott 2, lányával váltott 2 és nővérének, Barcsay Tamásné Bánffy Katinkának írott 1 levele – az 1946. november 28. – december 20. közötti rövid időszakból pótolják azt a hiányt is, amely a Marosi Ildikó által közölt levelek sorrendjében mutatkozik, pontosítva egyúttal néhány, már azokban is említett mozzanatot, s fontos kiegészítéseket tartalmaznak Bánffy Miklós utolsó, Kolozsvárt töltött éveire vonatkozólag.

Dávid Gyula (1928) – irodalomtörténész, PhD, szerkesztő, a Polis Könyvkiadó vezetője, Kolozsvár, davidgyula2006@yahoo.com

¹ Közölve: *Bánffy Miklós művészi pályaképe – Viața artistică a lui Miklós Bánffy. Az író születésének 140. évfordulójára Kolozsvárt rendezett konferencián 2014. május 16-án elhangzott előadások.* Polis Könyvkiadó, Kvár 2014. 19–37.

² *Bánffy Miklós estéje. Levelek Kolozsvár–Budapest–Casablanca–Tanger 1944–1949, Váradi Aranka naplója. 1944–1949.* Közzéteszi Marosi Ildikó. Polis Könyvkiadó, Kvár 2002.

Az alább következő levelek mellett közöljük Bánffy Miklósnak a levelekből körvonalazódó eseményekre pontot tevő, 1946. december 31-én a kolozsvári Szigurancára beidézve adott nyilatkozatát, „szovjetellenes magatartására kellett magyarázatot adnia.

A Bánffy-dosszié³ egyéb anyagaira a közölt levelek jegyzeteiben utalunk.

A dosszié különben tartalmaz egy 1939. júl. 15-i keltezésű, a Romániai Magyar Népközösség Központi Irodájának fejleces papírjára írott és Bánffy Miklós mint elnök s. k. aláírásával ellátott körlevelet is, amelyben a Központi Iroda kéri a Népközösség tagozatait a kisebbségi sérelmek összegyűjtésére és a központba való továbbítására. Ez az egyetlen dokumentum viszont feljogosít bennünket annak feltételezésére, hogy a Sziguranca 1940 előtt is figyelemmel kísérte Bánffy Miklós tevékenységét. Valahol léteznie kell tehát annak a két világháború közötti anyagot tartalmazó dossziénak is, amelyből ezt az egyetlen iratot 1946-ban kiemelték. Egy ilyen dosszié mind ez ideig nem került elő.

Budapestre való visszatérése után Bánffy Miklós valószínűleg nem került a magyar titkoszolgálat érdeklődésének körébe. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárától kapott tájékoztatás szerint „Bánffy Miklósnak nincs saját anyaga a levéltárunkban, csupán néhány olyan iratgyűjtőben fordul elő a neve, amely nem az ő ügyét tartalmazza” (idézet a 2014. június 2-i keltezésű hivatalos levélből). Szóbeli tájékoztatás szerint egyébként is az ÁVH fővárosi irattárát az 1956-os forradalom napjaiban részben maguk az ÁVH-sok, részben a forradalmárok elégették. Az ÁBTL-ban alig van belőle néhány maradvány.

Bánffy Katalin – Bánffy Miklósnak⁴

[1946. november 3.]

Édes drága Papám!

Már tíz napja, hogy férjhez mentem, én magam sem tudom elhinni (most már tollal kezdem ezt az írást, hátha akkor nem lesz annyira ronda az írásom), és rögtön, azonnal felelek drága levelére⁵, melyet ma délelőtt kaptam meg.

³ A „Banffy Nicolae” nevére összeállított informatív dosszié a CNSAS Operatív Fondjában őrződött meg és a 63843/I. 587787. számot viseli. Összesen 54 lapot tartalmaz, amelyeknek egy része pecsétnyomóból származó, nagyméretű, vastag számjegyekkel van számozva. Ezért az alábbi jelzeteinkben a számítógép által mutatott oldalszámot adjuk meg. Megnyitásának időpontjára vonatkozólag semmiféle irat nincs benne, viszont a Sziguranca kezére került első Bánffy-levél kelte (1946.) alapján joggal feltételezhető, hogy nem volt annál korábbi megfigyelése. Az anyag megőrzésére vonatkozó, 1962. okt. 28-án kelt irat (Tabel pentru păstrarea la arhivă) szerint „1946-ban ellenséges, szovjetellenes megnyilvánulásaira vonatkozólag kaptunk jelzést” (i. h. 4. lap), a személyi adatait tartalmazó űrlap (Fișa model) szerint „Útlevéllel Magyarországra távozott.” (i. h. 5. lap). Egy „különböző dossziékból származó kivonatok” című, 1951. nov. 26-i keltezésű – tehát Bánffy Miklós halála után közel másfél évvel keletkezett – irat szerint a személyi adatok után ez a megjegyzés áll: „Az utóbbi években semmiféle politikai tevékenységet nem fejtett ki. Jelenleg jó demokrata.” (i. h. 43–44. lap.)

⁴ Bánffy Katalin apjához írott levelének keltezése hiányzik, azt az első mondat utalása „már tíz napja, hogy férjhez mentem” alapján adtuk meg, az esküvő ugyanis Váradí Aranka naplója szerint 1946. október 24-én történt (vö: Marosi Ildikó: *i. m.* 233.). A levél csak egy gépirásban tapasztalatlan személy rengeteg félreütést és sok hibás olvasatot tartalmazó másolatában maradt fenn (i. h. 7–14. lap), sűrű sorközü gépeléssel, néhány oldal nincs teljesen végigírva. A szövegben több, idegen kéztől származó aláhúzás, ezeket nem jeleztük, az értelemezavaró olvasatokat viszont igen, [!] jellel. Az eredetit e másolat elkészítése után kézbesítették Bánffy Miklósnak a hozzá csatolt fényképekkel együtt (vö. a közlésünkben 5. számot viselő levelet).

⁵ Bánffy Miklós említett, 1946. okt. 27-én kelt levelét Marosi Ildikó közölte (*i. m.* 63–65.)

Legelőször is férjemről írok, mivel azt írja, hogy – ami igaz is – keveset tud róla. Tedi is fog Magának írni, de mivel ő elég tehetségtelen levélíró, én részletezem a dolgot. Az ő szülei szlovák származású kivándorlók, akik Lakenrod⁶ nevű városban éltek, itt is született Ted és húga, Margaret. Mikor Ted 4 éves volt, visszamentek Csehszlovákiába, ahol házat, szőlőt és kisebb birtokot örököltek. Ted 15 éves koráig élt együtt szüleiével Ujgorodban (Nógrád megye).⁷ Akkor húgával együtt, mondván, hogy ők amerikai állampolgárok, elindultak Csehszlovákiából Amerikába, nekivágva a világnak. Amerikába érkezve, Ted, hűgát egy Clevelandban élő rokonánál elhelyezve, munkához látott ugyanebben a városban. Nem volt sok kínálkozó hely, ahova mehetett volna, beállt tehát munkásnak egy gyárba, ahol reggeltől estig dolgozott, este pedig nekilátott tanulni. Esti kurzusokra járt, hogy tökéletesen megtanulja az angol nyelvet és elvégezhesse az iskoláit. Aztán pedig egyetemre iratkozott be. Azt mondta nekem: reggeltől estig dolgoztam, jégszekerényeket forrasztottam, estétől majdnem reggelig tanultam. Napi 4 órát aludtam és olyan sovány voltam, mint egy szárított hering. (Amit most nem lehetne róla elmondani.) Miután elvégezte a műegyetemet, és mérnöki diplomát kapott és egy jó állást, még egy egyetemet végzett, úgyhogy matematikatanár is lehetne, megvan hozzá a képesítése. Közben mérnöke lett az United Steel Company-nak, amelynek 64 fiáliléja van az USA-ban, többek között Kaliforniában, San Franciscóban is. Tednek sokat kellett járni-kelni a gyár és fiókgyárai között, amit most, házasember léteére nemigen tehet meg. Ezért gondolja, hogy letelepedik a kaliforniai fiálilénál, viszont háború után lévén – Ted roppant töprengős ember –, rengeteg sztrájk és leépítés van Amerikában, és ezért habozik, ne fogadja-e el a tengerészetnek a washingtoni ajánlatát, hogy szerződést köt, miszerint 1948. jún.-ig navy szolgálatban marad.⁸

A húga közben feleségül ment szintén Kaliforniában egy közjegyzőhöz. Tedet katonasága alatt kiképezték, és specialista, vagyis a navy hadsereg televíziós mérnöke. Tednek legfőbb mulatsága, ha csendben és órák hosszat elbűvelődhetik újfajta rádiók összeállításán és televíziós gépek tökéletesítésén. Az életbiztosításról⁹ szoltam neki, és ő késznek mutatkozik keresztülvinni a dolgot.

De miért gondolja Papa, hogy nem mehetünk együtt meglátogatni Magát?¹⁰ Én még nem vagyok amerikai állampolgár, de magyar vagy román sem már. És mint az Egyesült Államok tengerészisztyénék felesége miért ne mehetnék övele?

⁶ Lakenrod – hibás olvasat.

⁷ Ujgorod (ukránul Uzshorod) = Ungvár nem Nógrád megyében van, hanem 1918-ig Ung vármegye székvárosa volt, jelenleg Kárpát-Ukranja önálló közigazgatási fennhatósággal rendelkező városa

⁸ Kató férjét nemsokára a casablancai USA tengerészeti támaszpontra helyezték át, 1947. ápr. 5-én utaztak el Budapestről, s Bécsen és Rómán keresztül ápr. 22-én érkeztek meg Casablancába (vö. Kató 1947. ápr. 4-én kelt levelét és Váradi Aranka naplőbejegyzését (Marosi Ildikó: *i. m.* 77–79. és 235.). A háború után Ted leszerelt, de Marokkóban maradtak – Tangerben, ahol Bánffy Katalin ma is él.

⁹ Bánffy Miklós még a házassággötés előtt, egy 1946. okt. 3-án kelt levelében fejtette ki: „lehetetlen, hogy Maga elemenején utána a tengerentúlra, anélkül, hogy az élete vagy a hazatérése ne lenne biztosítva akkor is, ha valami bal eset érné a férjét... Szükséges, hogy *élet- és haláleset-biztosítást csináljon a Maga javára*... Továbbá szükséges az is, hogy *válás esetén is biztosítsa Magát*...” (Marosi Ildikó: *i. m.* 60.)

¹⁰ Kató korábban úgy vélte, hogy férjhezmenetelével elhárult bárminő akadály az elöl, hogy Kolozsvárra látogasson. Bánffy Miklós azonban figyelemezti lányát: „Sajnos, maga ide nem jöhet Teddel. Maga csak 2 év múlva teljes értékű amerikai állampolgár, addig pedig bizonytalan, hogy innen vissza tudna-e utazni.” (1946. nov. 13. Marosi Ildikó: *i. m.* 65.)

Mit írjak még Tedről? Imádja a szüleit, jó, önzetlen, gyöngéd, figyelmes, túlságosan is az, ha lehorzoltam az ujjamat, kétségbe van esve, és az egész házipatikát összehordja: jódot, lizoformot, nehogy „inficiálódjon”. A legkisebb kedvességért hálás, mindenkinek segíteni akar, képes vadidegen rongyosokat felszedni a gépjébe és hazafuvarozni, könnyen megnevethető természete van és humora is, csak tálalni kell tudni a dolgokat. Igénytelen. Jól szekirozható. Nehogy azt higgye, hogy nincsenek hibái! Lassú gondolkodású, lassú cselekvésű. Bár sok nyelvet tud: angolul, szlovákul, oroszul, spanyolul, egy kicsit törökül és németül is, nem nagyon olvasott ember. Hanyag. És az asztalnál idegesítően hallgatag, elgondolkozott, rossz társalgó. Nagyon el tud gyönyörködni a természet szépségeiben, de más téren (festmények, szobrok stb.) nincs csiszolt érzéke, amin egyébként segíteni akarok és Ted nagyon hálás tanítvány. Általában az amerikaiak, így ő is, nagyon egyoldalúak: csak a saját munkájuk érdekli őket, ezt aztán alaposan értik is, jobban, mint az európaiak, de csak azt. Európáról vajmi keveset tudnak.

De most elég szó esett már róla. Most elmondom az esküvőt – bár tudom, hogy a mami már írt róla¹¹ – az én szemszögömről keresztül.

Előzőleg persze megszereztük a szükséges iratokat, különböző be- és kijelentőt, házassági anyakönyvi és hasonló kivonatokat – mindezt súlyos pénzek árán és rengeteg utánjárással Kilice Kocora (mami) segítségével, majd megegyeztünk abban, hogy egészen egyszerű esküvő lesz, két tanúval és semmi több. Az előbb említett Manglitz¹² azonban kifejezte óhaját, miszerint mégiscsak fehér ruhában szeretné leányát férjhez adni. Ha pedig fehér ruhás a menyasszony, okvetlenül szükséges két koszorúslány is. Ugyan unokatestvéreim és köztem volt valami primitív megállapodás elemista korból, hogy egymás esküvőjén koszorúslányok leszünk, de én ezt az inkább illuzórikus paktumot megszegtem, azon érveléssel, hogy miért két ellenséget, miért ne inkább két barátét tiszteljek meg ezzel? Kaas Marianne-t¹³ és Fekete Csillát kértem meg hát erre, persze mondanom sem kell, hogy ettől rettentően izgattak lettünk mind a hárman. Napokig töprengtünk a munkatervek fölött, de mivel senkinek nincs pénze húsz vagy harminc méter muszlint venni csak azért, hogy egyszeri alkalomra felvesse, abban állapodtunk meg, hogy nem lesznek egyszínű szobában [!], hanem különböző pasztellszínekben. Csillának meglevő anyagból csináltak egy gyönyörű muszlin halvány málnaszínű ruhát, Marianne-nak pedig, akinek semmilyen ruhát nincs módjában csináltatni – az apját bélistázták¹⁴ –, volt egy meglevő tükör színű [!] muszlin estélyi ruhája, azt vette föl. A két szín remekül talált, így elmondva talán nem hangzik jól, de látni gyönyörű volt. Fejdiszt mindnyájan egy Springer Janka nevű kalaposnőnél csináltattunk, aki egy külön szám volt egymaga, annyit mulattam rajta. Kis fekete nő, még elég fiatal, azt hiszem, a tizenkettő közül Benjamin törzséből származhat, az arcát nem festi, a száját viszont igen, úgyhogy olyanformán hat, mint valami plakát, ott gyakran megtörténik, hogy az arcot nem tartják

¹¹ Várad Aranka férjének Kolozsvárra írott levelei közül alig maradt meg valami, ez a levél is elkallódott Bánffy Miklós Kolozsvárt maradt egyéb holmijával együtt. Bánffy – úgy tűnik – csak a leányától kapott leveleket, meg a Kolozsvárt írt, kiadatlanul maradt művei kéziratait vitte magával, amikor kiutazhatott családjához.

¹² Manglitz – lánya és férje becézték így Várad Arankát

¹³ A levél átiratában a név hibásan szerepel. Várad Aranka naplója alapján (Marosi Ilkdkó: *i. m.* 233–234.) Koos Marianne-ra javítottuk.

¹⁴ A „B listások” a háború után a magyar hatóságok által poltikailag megbízhatatlannak tartott személyek voltak, akiket minden állami állásból kitettek.

érdemesnek kifesteni, szürkén hagyják, és csak a száját és a haját színesítik, hogy rikító legyen. Ilyen Janka is, aki méltóságteljesen trónol Váci utcai üzletének magaslatán, és azt tartja önmagáról, hogy ő művész (azt Tasnádi Ilona is mondta neki), és én is, hogy olcsóbb árakat szabjon. A végén nagyon megszeretett engem, én pedig rengeteget mulattam rajta, és amint látni fogja, tényleg nagyon szépen tűzte (!) a fátyolomat. Közben Ted engedélyt kapott a generálistól harmincöt ember meghívására és etetésére (az amerikaiak szállították az en-nivalókat), úgyhogy az egészen egyszerű esküvő násznépe nőtt és sokasodott, mint az egyre dagadó ár. A végén már úgy ötvenen lehettek a civil meghívottak, amikor Ted nemes gesztussal meghívta az egész amerikai missziót. Na de most autókat beszerezni, a párokat felállítani, hogy milyen sorrendben jöjjenek a templomba – túlhaladta Ted szervező erejét, így hát egyik legjobb barátjához fordult, hogy ő intézze mindezt, őt terheli a felelősség. Stevens Bélának¹⁵ hívják, magyar származású, 28 éves és ezredes és a legjobb vicemaker a világon. Ez volt Ted „best-man”-je¹⁶, különben legjobb barátja is (az az ember, aki bár egyáltalában nem csinos, kivéve, hogy szép alakja és jó mozgása van, az arca inkább mondható elrajzoltnak, mint csinosnak, minden nőnek tetszik rettenetesen).

Miután mindazt megbeszéltük vele, ami egy esküvő fényének emeléséhez való, azt mondta, mindent bízunk csak rá, majd ő elintézi. Ezek után kitűztük az esküvő napját: okt. 24.

A polgári esküvő aznap délben 12 órakor zajlott le, reggel gyónni, áldozni kellett nem Marcell atyához, azután reggeliztem csak, majd fél tizenegyől fél tizenkettőig izgultam (hasam is belefájdult), majd mamától noszogatva öltözni kezdtem. Emlékszik arra a ciklámen rózsaszínű angora blúzra, amit ott, Kolozsváron kötöttem? Azt vettem fel, és a fekete kosztümömet és egy vadonatúj és már asszonyos kalappal, amin fátyol van, most ez nagyon divatos, de még azt meg kell szokni, mert valahányszor meg vagyok híva és ez rajtam van, elfelejtem, hogy fátyolon keresztül enni nem lehet – ez olyan lekötött fátyol –, ebből pedig a legnagyobb bonyodalom keletkezik. Nos, végre készen voltam. Ted. t. i. vagy fél óráig várt a másik szobában az ő tanújával, Morgannal egyetemben. Így utólag bevallom, hogy egészen addig, amíg ott nem ültünk az anyakönyvvezető előtt, nem jutottam tudatára annak, hogy én most férjhez megyek. De akkor, jaj! inamba szállt a bátorság, és mint mindig, ha nagyon drukkolok valamitől: közttem [!] és a túlvilág közé, mint[h]a fátyol ereszkedett volna, és ezen keresztül láttam csak a rokonok érkezését és az anyakönyvvezetőt, aki méltóságteljesen és mosolytalanul viselte a hasán a trikolór szalagot, amely piszkos és egészen csudálatosan gyűrött volt, az ide-oda szaladgáló fotográfusokat és Tedet, akin meglátszott, hogy szintén a torkában dobog a szíve. Aztán attól is féltem, hogy izgalmában elfelejt magyarul, az anyakönyvvezető nem tud más nyelven, és amikor majd az „igen”-re kerül a sor, hallgatni fog Ted, mint a sír. De minden simán és sokkal egyszerűbben zajlott le, mint gondoltam. A fotográfusok pergőtüze [alatt] aláírtuk neveinket egy nagy könyvbe, azután jött a jelen lévő hozzátartozók zokogástól elázott gratulációja és végül Ted karján elhagytuk az épületet. Azt gondoltam magamban, hát ez volt az egész? Megkönnyebbülve éreztem magam, de várakozásom nem volt kielégítve – utána nálunk, kis összebombázott lakásunkban volt az ebéd, pohárköszöntő nem volt hál’ Istennek haloje [!], sajnálom, hogy nem jegyezetem le, mert nagyon szép volt, rövid és egyszerű. Az ebéd viszont soká tartott, a délutáni templomi

¹⁵ Váradi Aranka naplójában Beda Steve.

¹⁶ best man – esküvői tanú, násznagy

esküvő még hátra volt, az izgalom újra erőt vett rajtam, hiszen ennyi ember előtt még sosem defiléroztam. Azt hiszem, ez átkozott meg és a reggeli gyónás, áldozás izgalma, hogy mikor a vendégek szedelőzködni kezdtek, éreztem, hogy a lábam alatt inogni kezd a föld és a fülem zúg, szemeim előtt karikák táncolnak, odasúgtam Fekete Sándornak, maradjon még, a többiek szerencsére már kint voltak, aztán gyorsan hanyatt feküdtem a díványon, verejték ütött ki a homlokomon és Blat [!] elájultam. Csak rövid percekig tartott, azonban az egész ház meg volt rémülve, gyorsan alvást parancsoltak nekem és abszolút nyugalmat. Az alvást csak színleltem, mert ugyan melyik menyasszony képes aludni az esküvője előtt két órával? Hallottam, amint megérkezik a kalaposnő a fátyollal, nagy zúgás-búgás a konyhában, vasalás, varrás, halk sifitelés izgatottan, aztán Heller Erzsébet, a ruhakészítő fullajtár, jaj, a ruhát is hozták és ők is az utolsó simításokat végezték rajtam, enyhe csöszmötölés kíséretében, elfojtott hangon társalogtak Tonkáékkal¹⁷, nevettek és pisseztek. Én mindent áthallottam sötét szobámban, ahonnan csak a csukott ajtó alján beszűrődő fényt láthattam, az egész helyzet valahogy a karácsonyt juttatta eszembe, azokat a karácsonyokat, amikor még hittem Jézuskában. Izgatott voltam, mégis pihentem a végsőig, úgyhogy éppen csak hogy pongyolában üdvözöltem a konyhában számomra összegyűlt hölgyeket, mikor nagy üdvívalgásra befutott az értem jött két vőfély, major Mitzen¹⁸ és Colonel Beda. Addig nem nyitottunk nekik ajtót, míg el nem bújtam a szobában a nyitott szekrényajtó mögé, „borzosan és lyukas papucsban”, és a szabó és kalaposnők művésziiesen redőzött leplet tartottak elem (lábam ne lássék), mialatt a két amerikai attasék álltak a mami szobájába, aki szokott pontosságával már frakkban (!) várta őket, a huncut Beda még így is mosolygósan meresztette a szemét az énfelém eső irányba, míg átment a szobán. Rosszcsont! Amint becsukódott mögöttük az ajtó, lázas sietséggel öltözni kezdtem, mintha a végszóra jött volna, Heller Erzsébet megjelent személyesen, ruhám tervezőnője, akárcsak Napóleon a csata kritikus pillanatában, méghozzá gyönyörűen kiöltözve, fess alakjával, üde arcával, hófehér hajával, földsíketen és épp azért felséges nyugalommal. Ő is a templomba készült. Mialatt a két szabónő Heller Erzsébi vezérlésével, a kalaposnő, Tonka, Mariska is minket öltöztettek ájtatos izgalommal, megérkezett a kocsí (autó) a miért (!). No de erről hagyni a völegényeket?! [!], ez újabb sarkalást adott a szorgalmunknak, úgyhogy röpké fél óra múlva készen voltam a ruhával, most már csak a fátyol következett, amikor úgyis át kellett menni a másik szobába, mert ott állt a nagy hármastükör. Mami tehát elindult, meghagyva nekem, hogy nem templom után megyünk Angelóhoz¹⁹, hanem templom előtt innen, egyenesen, mert Bedának meglepetése van számunkra azután. A fátyolfeltevés újabb fél órát igényelt, de – nem azért mondom – mikor megjelentem, völegényem tátott szájjal bámult reám, azt mondta, ilyen szépet még filmen sem láttak, azt mondta, elrabolnak, szóval el voltak ragadtatva. (Zárjel között: szép is voltam.) Szóval megérte a várakozást. Megérte az a tudat is, hogy szépnek éreztem magam és így biztos megjelenésű és büszke tartású voltam. A nagy clipperben [!] négyen ültünk: elől a két vőfély, hátul én, és dugva mellettem Tonka. Tí. mivel ő öltöztetett végig, hát nem lett volna ideje a templomhoz jutni idejében, így hát a legutoljára befutó autóval, azzal, amin én mentem, vittük őt is, hogy közelből lássa az esküvőt, vén duenna. Én az autóban leülni sem

¹⁷ Tonka Váradi Aranka belső cselédje volt, 1915 óta.

¹⁸ Váradi Aranka naplója szerint Mutzen

¹⁹ a fényképészhez

tudtam (a ruha és fátyol és kepp miatt), állni sem tudtam, a csokromat szorongattam csak nagy izgalommal. Így érezheti magát egy primadonna premier előtt. Bedával éppen arról kezdtünk beszélni, hogy Tedet hol fogjuk megtalálni, mert ő viszont a két koszorúslánnyal jön együtt, és hogy kíméletesen tudatják vele, hogy még templom előtt, most rögtön velünk jön a fotográfushoz, mikor Tonka megszólal csendesen: „En úgy érzem magam, mintha mozi-t látnék.” Kedves Tótcoska!

A két autó, Tedyé és a mienk egyszerre állt meg az Egyetemi templom sekrestyéje előtt. Beda kinvált [!] és Tednek magyarázni kellett a fotográfus-dolgot. Ted azonban nem elégedett meg ilyen kevéssel, bővebb magyarázatot kért, mire Beda megint [előadta] a dolgot, jó Tedemet gyors mozdulattal begyömöszölte mellém az ülésre, becsapódott az ajtó és már robogtunk is Angelo mester felé. Azt hiszem, Tednek gangsterfilmek, leányszöktetések és vadnyugati történetek jutottak eszébe, ekkor olyan ijedten ült ott egész idő alatt a ruhámon és nem értette az egészet. Viszont hosszú magyarázkodásra nem volt idő, hiszen így is fél óra késésre számíthatott a ceremónia legalább. A két koszorúslány viszont ott maradt, tátott szájjal a sekrestye ajtajában, illatos csokraikkal és lélekben megrendülve. Oh, Papa! Nem tudom, érzékeltetni tudom-e azt az atmoszférát, azt az ujjongásig menő izgalmat, ami mindenben és bennem leginkább tombolt! Úgy éreztem, mintha tele volnék elektromossággal, a szívem zúgott, mint egy motor, szinte repültem fel a lépcsőkön Angelóhoz, vőfélyeim vitték utánam a sleppemet, nagyon kedvesen – alig tudtak követni –, tiszta oxigént nyeldestem! És (ez) volt az érzés, amit vártam, ez és még több is, több.

Angelo mester boldogságban úszott a három daliás amerikai láttára (azt beszélük, hogy homoszexuális), valósággal elolvadt és oly soká pipiskedett, hogy szinte reszkettem idegességemben, Ted pedig annyit pislogott, szintén idegességtől, hogy mindez csak hátráltatta a fotográfálást. Végre-valahára készen lettünk. A lépcsőházban lefelé menet találkoztunk Tonkával és Ted inasával (majd frászt kaptam, azt hittem, valami baj van az esküvővel), de csupán azért jöttek lélekszakadva utánunk – Tonka magánkívül kiabált –, hogy hol vagyunk már, a tömeg már kezd kimenni a templomból, stb., stb., stb. Pedig nem volt igaz, mert még soha ennyire zsúfolt nem volt az Egyetemi templom, egy gombostűt sem lehetett volna leejteni. Öt perc múlva már ott is voltunk, ahol Kammermayer Oszkár, az egyik rendező, lelkendezve és szemrehányóan fogadott: „Hol vannak már, az istenért?”

De ez még semmi sem volt azokhoz az élvezetekhez képest, ahogy a sekrestyében összegyűlt nép nézett reánk, vasvilla szemekkel, belépésünk pillanatában. Azt hiszem, mindenkinek fáj a tyúkszeme a szép cipőkben a sok állástól, jó Marcell atya pedig teljes arany ornátusban állt ott már vagy ¾ órája, háttal a többieknek, teljes mozdulatlanságban és imádkozott „still voo sich hiu”.

Indulhatunk! – hangzott el. És most következett az, amit máig sem értek, hiszen előre megbeszéltük: senki se tudta, ki kivel megy. A koszorúslányok egy helyben tötyögtek és nem akarták elhinni, hogy ők ketten, kétoldalt, kézen fogva Tedet kísérik be az oltárhoz, maga Beda is, aki remekül és precízen rendezte addig az egészet, tanácstalanul kérdezte: „How are we going now?”²⁰ Ettől aztán végleg beijedtem, annyira, hogy lélekjelenléteimet két kézre fogva [!], ráparancsolt a koszorúslányokra: „Marianne jobbra, Csilla balról [!] fogjátok meg Tedet és vigyétek be!!!” Azután következtem én, kétoldalt a vőfélyekkel, de amire addig

²⁰ How are we going now? – Akkor most hogyan megyünk?

nem számítottam, a csokromtól nem tudtam a Beda kezét megfogni. A halántékaim lüktettek, „éperdue”²¹ néztem Bedára, aki most már újra teljes magabiztosan bemosolygott rám, és bátorítólag azt mondta: „I’ll hold it for You!”²² Szóval nem volt semmi baj. Belépésünkkor megzendült az orgona, [a] két térdeplő elé vezettek, ott állt mellettem Ted, és én nem tudtam: most erre mikor kell letérdelni?! Ez volt az egyetlen precíz gondolatom, egyébként mindent, mintha ködön keresztül érzékelttem volna: a rengeteg népet, a lobogó fényeket, az orgona bűgását, a fotográfusok percenként fellobbanó magnéziumfényét, az aranytalárba öltözött papokat, az oltárt, mely félelmetesen nagy, aranycirádáinak [!] selyemmel, soha ennyire valószínűsnek nem tűnt, hiszen ilyen közléről még nem láttam, mint most. Nekem mindenről szín-émlémem marad, így erről is, a szertartásról: vörös és arany, vörös és arany. Először Ted ment fel az oltárhoz esküdni, aztán én. Marcell atya, aki 8 éven át az Angoloknál gyóntatóm volt, halkán bátorított és nyugtatott, mint mikor a leckét feleltem iskolás koromban, mikor pedig elmondtam az esküt, azt mondta: „Jól van.” És lesegített a lépcsőkön, nehogy elbotoljak az uszályomban.

Már a szertartás vége felé hallottam, hogy özönlik a nép kifelé, egyre erősödő zúgással. Megérkezett ti. a „meglepetés”, a Beda-féle, azt csodálták körül. De erről később.

A pap áldását adta ránk, aztán előttünk haladva, kivezetett a templomból. Most már Ted karján mentem, aki meghatottan megsimogatta a kezem és azt mondta: „My darling wife!”²³ Lehet, hogy banális, de nekem olyan jólesett.

A templomból ezernyi ember feje fölött elénk tárult a „meglepetés”: egy fehér, karcsú vitorláshajó, magas árboccal, rajta rengeteg színes zászlócskával, rájuk írva: „Ted and Kate just married.”²⁴ Mindez a reflektorok fényében ragyogva, mert Beda úgy rendezte, hogy az a sok amerikai autó, amelyek körben parkoltak, a hajót világítsák meg reflektoraikkal. A hajó orrán amerikai zászló lobogott, és a hajó folyton csilingelt, hogy ő most rögtön indul. Mikor megfordultam, hogy a gratulálókat „szembetámadjam”, elsőnek Bedába ütköztem, aki karján Marianne-nal mögöttünk jött, utánuk Csilla Major Mitzenel és így tovább. Éppen kitértam a szám, hogy köszönetet mondjak neki (Ted közben a kalapját kereste, melyet a nagy tolongásban nem talált), mikor Beda hirtelen szájon csókolt – jobban mondva, mivel nyitva volt a szám, a jobb szemfogamon csókolt – és viccesen, ezúttal meghatott mosollyal kívánt nekem minden boldogságot az életben. Nagyon büszke volt, mikor megdicsértem az ötletét. Végre odajutottunk a hajóhoz (két jeepből volt ügyesen átalakítva), és itt Ted tanácstalanul kérdezte: „How hell we get in?”²⁵ Mert a hajó szabályos vitorlás volt, nem lehetett belesétálni valami csapóhídon vagy ilyesmin, vasmacskája volt, harangja és magas oldala. „Fogd meg a menyasszonyt és emeld be” – mondták Beda és a többiek. Mire Ted tényleg felkapott és óvatosan beültetett a hajóba. Erre olyan mozgás tört ki, az emberek körülözönlötték a hajót, éljenezetek, kalapokat lengettek, gratuláltak és egymást taposták. Mikor Ted is mellém ült, elindultunk nagy csilingeléssel, mögöttünk rengeteg autóban a násznép, mindig úgy, hogy az autók fényszórója a hajót világítsa meg. Mondanom sem kell, hogy megállt a forgalom,

²¹ éperdue – zavarodottan

²² I’ll hold it for you – Megtartom én!

²³ My adrling Wife! – Drága feleségem!

²⁴ Ted and Kate just married – Ted és Kate újdonsült házaspár.

²⁵ How hell we get in? – Hogy a pokolba jutunk bele?

amerre elhaladtunk, a rendőrök tátott szájjal bámultak utánunk, a járókelők elképedve próbálták lépést tartani az autókkal, aztán kifulladásra megálltak és integettek.

Mikor megérkeztünk a Stefánia útra, Ted amerikai szokás szerint áttemelt a ház küszöbén (majdnem elbotlott szegény a sleppben), és ezzel kezdetét vette a mulatság, amely ½ 2-ig tartott, de Ted és én már 11 óra tájban meglógtunk, föl az emeletre, ott vannak a mi szobáink.

Mit írjak az estélyről: rengetegen voltak, persze mindenkivel kellett táncolnom, koccintanom, de enni egy falatot sem ettem, még az esküvői tortából sem, melyet nekem és Tednek hosszú késsel közösen kellett felszeletelnünk, gyönyörű torta volt, fehér, óriási csokoládémázzal, különböző felköszöntő versek ráírva és egy nagyon lazán összekötött, rózsaszín rózsacsokor rátéve, melyről kisült, hogy cukorból volt. Remek büfé volt, libamájak, sonkák, szárnyasok, óriási parfait-k, gyümölcs, kosáralakú fagyaltok, igazán lehetett miben válogatni, és én semmiből, semmiből sem ehettem! Résszint nem volt rá időm, résszint túl izgatott voltam. Igaz, hogy az éj folyamán Teddel, aki szintén úgy járt, mint én, egy számunkra megmentett hideg sült kacsát közösen elfogyasztottunk.

Elmondhatom, hogy Manglitznak sikere volt, remekül nézett ki és gyönyörűen táncolt, kézről kézre kapkodták, a generális valósággal beleszeretett, úgyhogy még most is egyik nagy fogadáson mindenkinek magasztalta Kocora creme-jét [!] és egyre-másra mondogatta: „She is the youngest lady in Budapest!”²⁶ Volt egypár meghívott a sok vidám ragyogó arc között, kiknek szomorúsága hamarosan [humorosan] hatott, ilyen volt Dodi néni és két leánya és George (Lazar), aki hosszú orral és sápadtan járt-kelt, mint Bernát szelleme. Van is egy fotográfiám, mely Dodi néni, Maria leánya és Barcsay Bözsi társaságában ábrázol engem, amint ők éppen felköszöntenek. A képnek rájuk eső részére azt lehetne írni címül: „A hipokriták szövetsége.”

No de elég szó esett róluk, hiszen gondolataimban egészen kis helyet foglalnak el, most mással, egészen mással vagyok elfoglalva. Tedet mint férjet még jobban megszerettem, azon is mulatok, hogy ez a szó: „férjem” milyen furcsa, ahogy én mondom. És hogy én „Mrs.” vagyok. És minden, minden furcsa és szokatlan még, de jó és kellemes. Gyönyörű helyen lakunk, szép a lakásunk, annyira szeretem, hogy alig mozdulok ki otthonról. Mariska főz, idehoztuk őt, nagy fizetést kap, és meg van elégedve. Somy kutya is itt van velem, remekül érzi magát, különösen a szalon nagy, bordó színű puha perzsaszőnyegét imádja, azon fekszik nagy kéjesen, hempereg egész nap. A konyhába már nem is akar kijönni. Mariska neheztel rá emiatt. A lakosztályokban kalibrokát ([!] fedi a falakat, barna tónusához jól állanak a kék, zöld színű [!] bútorok, a szőnyeg egy nagy perzsa és ilyen árnyalatú. A szalon, amely a kis ebédlőből podlivvel [!] van összekötve, cense [!] vörös és goblen bútorok vannak benne, az ebédlő fehér, és csupa ablak és napsütés. Fehér márvány a fürdőszoba, minden luxussal berendezve. Oh, Papa, úgy kéjelegek ebben a szép „home”-ban, hogy nincs időm semmire. Zongorám is van, de csak ritkán játszom, átengedem magam ennek a sok furcsaságnak, ami körülvesz, és élvezem. Olyan rég nem éreztem már ezt az érzést, és ilyen tudatosan még soha. Lusta lettem, igen. A boldogság lemondásra tesz [!]. A városba is ritkán megyek. Kedvenc sétám az, ha ezeken a szép, bágyadt napsütéses késő őszi délutánokon végigmegyek a Stefánia úton, a Városligeten át a Millenniumig és vissza. Olyan csendes ott minden. Alig

²⁶ She is the youngest Lady in Budapest! – Ő a legfiatalabb hölgy Budapesten!

van járókelő. Nem csodálom, minden épület ki van égve²⁷, a Gerbaud pavillon, a kiállítási csarnok, a „fontaine lumineuse”²⁸ tündérei megcsönkítva ülnek sorban a sziklákon, minden, ami régen szép és divatos volt, tönkre van téve. De én szeretem. Főleg a fákat – kanadai nyárfák – és a bokrokat, ezek mindig ugyanazok maradnak. Mindenütt. Van időm sétálni, mert Ted csak 5-kor jön haza a hivatalból, akkor meg már úgyis sötét van, és én sietek haza hozzá. Még jobban szeretem a Városligetet akkor, ha borongós az idő, emlékszem, egyszer nagyon lassan mentünk, és autóval a Stefánián, köd volt, csak sejteni lehetett a fákat, az úton, tejfehér ködben kanyarodtak el, ilyenkor mintha csupa titkos végtelenségben vezetnének, az épületeknek csak a kupolája vagy a sarka látszott ki a ködből. A többit mintha szégyenkezve eltakarnák, ne lássék, a köddel. Vajdahunyad várának a sziluettje emelkedett [ki], mintha sokkal magasabba, a ködből. És minthogy most sok időm van gondolkozni, azt a poézist fontam a ködbe burkolt városliget köré, hogy ilyenkor visszaálmodja fénykorát.

Édes, drága Papa, most jöttem a levélért, nem akarom azt mondani, hogy mindjárt befejezem, mert akkor annyit kell várni, hogy megunja és elmegy. Inkább rögtön befejezem.

Édes papa, a postán küldött levelét²⁹ megkaptam, és még kettőt a küldönctől, vagyis ettől a fiatalembertől. Köszönöm, köszönöm, édes, egyetlen bánatom, hogy maguk nem lehetnek itt is [!] maga elmaradt mindig [!] a műveltség, színek, szépségek forrása számára a maga vezetése nem szűnhet meg, mert több és magasabb rendű [!], nem múlhat el, mert örökkévaló. Az én lelkemben tovább élnek, ha nem is olyan élesen, a maga lelkének színei. Isten áldja meg, nagyon-nagyon sokszor csókolja:

Kató

Váradi Aranka – Bánffy Miklósnak³⁰

Budapest, 946. Nov. 28, este 11.

Édes Uram!

Végre hír Magától. A Hintz-rokon elhozta³¹ a tizenháromról és tizenhét-tizenkilenc[ről] kelt leveleit! Úgyszintén Katinkának. Én négy napja tettem postára magának egy hosszú levelet³², most sietve írok, mert holnap már a Hintz-rokon jön a levélért a villába, mert Ted hivatalos úton van már egy hete, és így én csaknem teljesen kint lakom Katónál, most, hogy ne legyen egyedül.

²⁷ Budapest ostroma óta még nem telt el két év, s a pusztítás nyomai mindenütt láthatók voltak.

²⁸ fontaine lumineuse – kivilágított szökőkút.

²⁹ Marosi Ildikó ebből az időszakból három Katónak írt Bánffy-levelet közölt (1946. okt. 3., 1946. okt. 27. és 1946. nov. 13. – i. m. 63–66.), az utolsóban a megszólítás már „Kedves Mrs. Kató!”

³⁰ A levél csak gépelt másolatban maradt meg a jelzett dossziében (15–16. lap), sok idegen kezű aláhúzással. Gépelése mint előbb, kiemelések a gépelt szövegben. Részletes magyar nyelvű ismertetése (amelynek alapján néhány korábbi szöveghibát javítottunk) a dossziében, a 17–18. lapon, 1946. december 7-i keltezéssel, 356/INF-46 szám alatt, aláírás nélkül. Ennek a levélnek egy másik példánya – apró szövegtérésekkel – a Román Kommunista Párt Kolozs tartományi iratállományából is előkerült, azt ugyancsak Lucian Nastasă közölte, magyarul és román fordításban (Andreea Andreeescu – Lucian Nastasă – Andrea Varga (ed): *Maghiarii din România. 1945-1955. Minorităţii etnoculturale. Mărturii documentare*. Ed. Centrul de resurse pentru diversitatea etnoculturală. Cluj, 2002. 452–456.). Ez utóbbi helyen a levélmásolatot rövid felvezető szöveg előzi meg, a végén pedig ez olvasható: „A dőlt betűs részek az eredeti levélben alá vannak húzva. A levelet, fényképeket eredetiben mellékeljük – esetleges fénymásolás céljából –, azonban sürgősen visszakérjük, hogy rendeltetési helyére juttassuk.”

³¹ A Hintz-rokon a Sziguranca ügynökeként vállalta a levelek kézbesítését, természetesen miután előbb megbízóinak leadta, és azok a dossziében található másolati példányt elkészítették rólok.

³² Váradi Arankának ez a levele nem maradt fenn.

A postán küldött leveleit Kató megkapta, Katinka is – az enyém egyik sem jött meg,³³ ez az én szerencsém. Most elküldöm a Kató esküvőjéről való képeket, melyeket Magának csináltattam, remélem, nem vesznek el, mert igen drága dolog ez most.

Ma korán kellene feküdnöm, mert holnap korán reggel megyek a csudaballai dologban³⁴, Tamásy (!) Á. közbenjárására, az illető emberhez. Súlyos interjú lesz, talán tudok róla egypár sort írni burkoltan, holnap, nov. 29 délután fél három[kor] Kató villájában, ebéd után.

Édesem, ma reggel tíztől fél kettőig ültem Veres Péternél, végre is bejutottam.

Röviden írok: a csudaballai birtokot már felosztották a parasztok között, V. P. szerint itt nincs mit csinálni (dacára Tamásy (!) Áron intervenciójának, aki barátja), ellenben egy mód van: ha az ellenállási mozgalomban részt vesz valaki, kaphat 300 holdas cserebirtokot. Én mondtam, hogy Maga Jord[áky]. és B[alogh] Edgár megbízásával autózott Pest és Erdély között – azt mondta: az más, akkor, ha tudunk egy bizonyítványt kapni onnan,³⁵ hogy Maga ily módon részt vett az ellenállási mozgalomban, ezt a bizonylatot Edgár, Jord[áky] és Koos [!] aláírják (minél többen), ezt én itt beadom a parlament politikai bizottságába, akkor V. P. szerint egy 300 holdas cserebirtokot segíteni fog számunkra juttatni. Kérem, drágám, ezt megcsinálni és minél előbb elküldeni hozzám, én mindent kitalalok és kiküzdök. Csak minél előbb.

Ami az erdélyi dolgokat illeti, meg kellene beszélni Hodorral, hogy az amerikai[ak] útján, akik hajlandók mindenben interveniálni, nem lehetne-e Kató révén lépéseket indítani. Magának közjegyzői iratot kellene ideküldeni, hogy Bonchidát Katónak ajándékozta házasságára³⁶. Erre az itteni misszió át fog írni a romániai katonai misszióknak ez ügyben, stb. Ezt Hodor tudná jobban megmagyarázni, lehet-e?, már az ottani törvények szerint mi ennek az eljárása? Mert nem elég, ha az embernek igaza van, be is kell [!] azt valahogy törvényesen igazolni.

Rettentően sietek, édesem, itt küldök egy gumispongyát (itt nem lehet boltban spongyát kapni) az enyémből, egy gumi [kutya] volt, sohasem használtuk, és én egy kis tábla, Kató két nagy tábla csokoládét.

Nekem most nem kell rohannom pénz után, mert bizony most el kellett adnom a kis antik szobrocskáim közül, sok pénz kell, nagyon nagy lett a drágaság, igen erős a küzdelem, és talán kissé öreg vagyok már ehhez a hajrához. De talán sikerül valamit kiküzdeni. – Kérem, küldje mielőbb azt a bizonylatot, hogy maga igenis részt vett az ellenállási mozgalomban az autó közvetítésével, akkor megkapjuk a cserebirtokot az igaztalanul elvett csudaballai helyett. Veres Péter maga is belátta, hogy igaztalanul elvett, de csak úgy lehet rajta segíteni.

³³ Bánffy Miklós 1946. nov. 12-én és 19-én kelt leveleiről van szó (lásd Marosi Ildikó: *i. m.* 65–69. lap.)

³⁴ A „csudaballai dolog” ebben és a következő (dec. 7–20. között íródott) levélben tisztázódik. A Békés megyei, 1853 óta közigazgatásilag Gyoma településhez tartozó Csudaballán (Haan Lajos: *Békés vármegye hajdan*. Pest, 1870. I. 154–155. és Tóth János: *Csudaballa* (előadás). www.gyomaendröd.hu/text/doc) lévő Bánffy-birtok kisajátítása után próbált Váradí Aranka kárpótlásul más ingatlant kapni Tamási Áron közvetítésével, Veres Péter segítségével. Veres 1945-től a Nemzeti Parasztpárt elnöke volt, s a Földbirtokrendező Tanács elnökeként fontos szereplője az 1945-ös magyarországi földreformnak. 1947. márc. 1-jétől honvédelmi miniszter. Marosi Ildikó közölte a Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának azt az 1947. május 13-án kelt határozatát, amellyel Bánffy Miklósnak kártalanításként egy 100 hold területű mezőgazdasági ingatlant vagy 20 hold gyümölcsöst juttatnak (Marosi Ildikó: *i. m.* 376–377.).

³⁵ A bizonylatot Bánffy Miklósnak sikerült megszereznie, s 1947. dec. 7–20-a között írott leveléhez csatolta, amely szintén a Sziguranca dossziéjában maradt fenn. Eredetije, 1945. október 12-i keltezéssel, Balogh Edgár aláírásával a dossziéban a 42. lapon, másolata a 26. lapon.

³⁶ Ezzel kapcsolatban lásd Bánffy Miklós következő (1946. dec. 7–20-i keltezésű) levelét.

Most búcsúzom, egész lelkemből ölelem, örülök szívből a „Buta Li” sikerének³⁷ (39), itt nem hiszem, hogy egyelőre lehessen valamit csinálni, semmi befolyásom színházi körökben, lángvörös az ég alja, mint alkonyatkor, mint az én nagy alkonyatomat érzékeltetve. Milliő ölelés és csók...

Írjon és küldje el a bizonylatot, csinálja meg! Milliő – Aranka

Melléklet:

5 fénykép

1 szivacs

3 tábla csokoládé

Gróf Váradi Aranka úrasszony

2, 3, 4, 11, 12, 18, 21, 26³⁸ Röck Szilárd u. 18.

100 forint + 60 – 160 forint

Bánffy Miklós levele Váradi Arankának³⁹

Kolozsvár, 946. XII. 7.

Kedves.

Tegnap reggel milyen örömöm volt! Reggel a postás hozta Nov. 25-én postára tett leveledet. Tehát kilenc nap alatt már itt volt; ilyen gyorsan még egy sem jött, és éppen névnap ajándéknak! – Csodálom, hogy te még nem kaptál tőlem semmit, hiszen Kató esküvője óta majdnem hetenként írtam, és múlt hó 20-a körül egy többemeletes levelem indult, amiben Neked volt a legtöbb, de volt Katónak is és Katinkának.⁴⁰

A Li-re vonatkozólag⁴¹ is volt benne elég fontos. Néhány szót az utójáték végén megváltoztattunk és azt írtam meg. Továbbá azt is, hogy a II. 9-e végén nem Li megy a Pokolistenhez, hanem utóbbi jön el hozzá, hogy ne lassítsam a függönyzárást és a színpadforgást.

³⁷ Az *ostoba Li* című színdarabot a kolozsvári Állami Magyar Színház 1946. október 29-én mutatta be, névleg Poór Lili, valójában Bánffy rendezésében. Szövegkönyve megvan a színház könyvtárában; kézirata a budapesti Rádáy Levéltárban. Nyomtatásban először a Bánffy Miklós *Összes drámái* c. kötetben jelent meg (Polis Könyvkiad, Kvár 2009. S. a. r. Kereskényi Hajnal).

³⁸ A gépelt másolatban a címzés alatti számok jelentése ismeretlen.

³⁹ Az eredeti levél a dosszié 30–33. lapjain, gépelt másolata, kiolvasásbeli eltérésekkel a 28–29. lapon, magyar nyelvű kivonata, megjegyzésekkel a 20–21. lapon. Autográf levél, ceruzával írva. Több szakaszban íródott: december 12-i, december 16-i belső dátumokkal és december 20-i utóirattal. Írógéppel írt másolata, halvány gépeléssel, tapasztalatlan gépiró betűfélreütésekkel, félreolvasásokkal és pontatlanságokkal tele szövege a dosszié 22–24. lapjain. Csatolva hozzá a Magyar Népi Szövetség fejléces papírján, Balogh Edgár aláírásával ellátott, 1945. október 12-én kelt Nyilatkozat (ennek eredetije az MNSZ fejléces papírján, sk. aláírással a dosszié. 42., gépelt másolata a 26. lapján). Ugyanide csatolva a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól Petru Groza miniszterelnöknek címzett román nyelvű átirat (gépelt másolata a dosszié 27. lapján is). A 20–21. lapon található összefoglaló jelentés (eredeti száma 390/INF-46.) készítője kiemeli mint az állambiztonsági szervek számára érdekes tény, hogy a levél írója és címzettje futár útján folytat levelezést. Felhívja a figyelmet a Hodor néven említett személyre, akinek kilétét fel kell deríteni, de „érdekes”-nek tartja azt is, hogy Bánffy Miklósnak birtokában van a SZEB Groza miniszterelnökhöz írott levele. Ezen kívül megjegyzi: „Informátorunk jelentése szerint, aki a levél vitelére megbízást kapott, gróf Bánffyban az keltett kételkedést személye szerint [!], hogy a neki küldött levelet csak nagyobb késéssel tudta eljuttatni hozzá. Mindenesetre kiemeljük, hogy a levélben foglaltak szerint gróf Bánffynak van kiépített összeköttetése Budapesttel.” Aláírás: „Biztos forrás”.

⁴⁰ A levélpapír szélén itt egy madárszerű alak vázlatos rajza.

⁴¹ Az *ostoba Li* c. színdarabról van szó, amelynek kéziratát Bánffy korábban elküldte Budapestre (vö. Váradi Aranka 1946. szept. 2-án kelt levelét – Marosi Ildikó: *i. m.* 56.), s amelynek kulcsát Katónak írott, 1946. okt. 3-án kelt levelében adja meg: „E tragikomédia kegyetlen tartalma (lá-ország igazában Magyarország és Li: Kállay vagy Bárdossy)...” (Marosi Ildikó: *i. m.* 62.)

A jobb oldali fal romlik össze és azon jön be a Pokolisten.⁴²

Effélét itt nem csinálhattam: semmiféle gépezetük nincs.

Most (déli 1 óra) jön a hír, hogy a levelemet átadták Nektek, és valaki hozzám jön ezt elmondani, hétfőn (9-én), tehát várok addig a folytatással.

Azért mégis furcsa az ember! Az a tudat, hogy holnapután biztosan levél és izenet jön tőletek, olyan jókedvűvé tesz, mintha valami nagy ajándékot kaptam volna.

Dec. 12-ike. Ma csütörtök van. A bejelentett hírhozó nem jött hozzám, hanem izent, hogy hétfőn d. e., majd hogy d. u., azután hogy kedd este és majd, hogy szerdán..., és így várom dühöngve nap nap után, és szaladgálok olyanoknál, akiknél járt; és ott mondják, hogy hogyné, még ma, azt mondta, vagy holnap d. e. biztosan, és szaladgálok haza, hogy ne hogy elmulasszam és egész nap várom, hiába, és tudva azt, hogy másoknál volt, másoknak adott, amit vártak, csak hozzám nem jön!!! Megbolondulni való. És 10 sorral feljebb azt írtam: „biztosan jön levél”. Közben azt is hallottam erről az emberről, hogy Nátatok feketekávézött, és azt is, hogy közben elment Váradra, de onnan visszajött. Hát nem muszáj megbolondulni mindettől?

Ezért hát, hogy elkerüljem, a kényszerzubbonyt, elhatároztam, hogy továbbírom ezt a levelet, mintha mi sem történt volna közben.

Már többször írtam, hogy Kató ideutazását veszélyesnek tartom, amíg USA állampolgársága nem teljesen megalapozott, mégis azt írod: „mennénk magához (ti. hogy nem autón, hanem vonaton). Hát nem kaptál erre nézve tőlem semmit? Nem írtam-e meg, hogy itt találják tartani? Csak akkor jöjjön, ha jogilag el van intézve, consul vagy missio-főnök által. Akkor viszont azt írd meg, hogy megnyugtass; okvetlen tájékozódni kell. – A csudaballai ügyben mindenre fölhatalmazlak. Legjobb százalékra csinálni, de határidővel. Például félévi megbízás, mely ha addig nincs siker, lejárt, föl 10%-ig. Nem végtelen időre megbízni, nem is fölmondásra, mert azt úgyis nehéz csinálni, hanem terminusra, mert az ösztökéli az illetőt, hogy keresztülvigye. Sajnos én itt nem így csináltam, és ezért megy minden olyan rosszul.

Most két hete nagyon meghültem és kaptam egy óriási náthát köhögéssel, stb. (láz nélkül). Ezért csak tegnapelőtt mentem ki először. Ezért nem tudok cigarettázni és ennél fogva nem tudok dolgozni.

Dec. 16. Megjött a leveled!!! A Katóé is, és a képek!!! Tegnap este belép hozzám az ifjú H. és átad mindent: 3 tábla csokoládét, gumispongyát! Óriási öröm volt!!! Nagyon megköszöntem az ifjúnak. Csak a cigarettát vették el tőle – annyi baj legyen. Itt van Kató 17 oldalas, igazán fényesen megírt levele, és végre jó képek, nem olyan gyöngék, mint a Figyelőben. Igazán nagyon köszönöm; csak a gumi taxlit[!] sajnálom, akit széjjelvágtál – annyi éve ismertem a fürdőszobából. Talán kár, hogy szétvágták, én azt hiszem, hogy Bpesten minden van, tehát spongya is; ha tudtam volna, hogy a jó ismerős tacsó halálát jelenti a kívánságom, nem kértem volna.

De hát térjünk a tárgyi ügyekre. Nagyon köszönöm, hogy olyan okosan beszéltél a csudaballai dolgokban. Van már egy jó írásom az itteni Népi Szövetségtől,⁴³ ami hivatalosan bizonyít mellettem, még megpróbálok Koóstól és Jordákytól is szerezni. Az írásokat azonban más úton küldöm, biztosabb úton, mint ezt, ami karácsony után ott lesz Nálad.

⁴² A levél szélén a Pokolisten vázlatos rajza.

⁴³ Lásd a 41. sz. jegyzetet.

A bonchidai ajándékozási ügyet⁴⁴ még meg kell fontolni. Emlékszel, ugye, hogy erre nézve a Népi Szövetséggel egy egyezséget kötöttem volt még tavaly. Mármost az a kérdés, hogy ha elhagyom ezt az alapot, nem veszítem-e el a Népi Szöv. támaszát? Mindenesetre megbeszélem Hodorral és Balogh Edgárral is. Az is számba jön, hogy az oroszok utálják az angolszászokat. Ami azonban még nem azt jelenti, hogy ez nem volna járható út, ha jól van „frizierozva”. Erről további levelemben írok, ami más úton megy, az okiratokkal.

Igazán bámullak, kedves, milyen remekül csináltál mindent. Az egész esküvő-dolgot és most ezt a birtokkérdést. Valóban kitűnően, sokkal jobban, mint ha én csináltam volna, ami még nem komplementum tőlem, mert én mindent rosszul csináltam. Ezzel az amerikai és Veres Péter-segítéssel nem lehetne a Reviczky-házból dolgokat⁴⁵ kihozni? Ott van az anyám márvány büsztje (a Katinka lakásában), és családi képek, az én portrait-im Glattertől, az atyámé, nagyapámé, nagyanyámé, Barabás és Kratzmanntól és a Korda-képek, a kis Korda Gyurica, stb. Nem hiszem, hogy ezeket az oroszok elvitték volna. És ha megsérültek is, azt ki lehet javítani. Az a gyönyörű empire állottükör a hálószobámban, az ostrom alatt épen maradt. Szóval sok minden, ami érték, Neked és Katónak, és ha nem volna egyelőre hová tenni, az Iparműv. Iskolánál Pál Lajos⁴⁶ bizonyára átveszi.

Ha az a birtok-dolog menne, akkor legjobb volna valahol Budapest környékén (talán a budai oldalon) Tétény, Erd vagy Pomáz és Szentendre táján valami gyümölcsös (barackos), ha nem is akkora, mint az ilyen, jövedelmező és kevés munkával rendben lehet tartani, és ha volna rajta valami kicsi ház, ahol lakni lehet, elvonulva a világtól. És ha terjeszkedik a város, az értéke is nő.

Nekem itt sok bajom van a lábammal és azzal a sok meghűléssel. Most is két hétig nem járhattam ki. Valamennyit dolgoztam is. Készre írtam „Kinizsit” (Bocskay),⁴⁷ körülbelül akkora lett, mint a Tannhauser. Azt hiszem, elég mulatságos. Ezenkívül még egy kis novellát adtam az Utunknak.⁴⁸ De azért nem dolgozom olyan lendülettel, mint eddig. Sőt elmúlt két-három hét is, hogy egy sort se írtam. Vannak nekem olyan „fekete napjaim”, újabban mind több, amikor semmire se vagyok való. Ez régebben is volt, de nem ilyen mértékben. Ilyenkor mindenkit utálok és úgyszólván bezárkózom, akárha már meg volnék halva.

Kitűnőek a fényképek, különösen csinos vagy rajtuk. Nem csodálom, hogy a generális azt mondta Rólád: „She is the youngest lady in B-pest!” Mindenki mondta ezt. D. Sándor⁴⁹ is mesélte, amikor lejött, hogy örültek annak és az írásodnak. Nagy örömöm volt Kató levele. Olyan

⁴⁴ A Szigurancát a kezére került levelekből elsősorban a bonchidai birtokra vonatkozó ajándékozási tervek izgatják. A német csapatok által a visszavonuláskor kiürített és felgyújtott kastélyt különben Bánffy már korábban felajánlotta munkásüdülő létesítése céljára (vö. Balogh Edgár: *Szolgálatban. Emlékirat, 1935–1944*. Kriterion Könyvkiadó, Buk. 1978. 355–356.), s ezt a felajánlást különösen nem tartotta időszerűnek ebben a helyzetben visszavonni.

⁴⁵ A terv valószínűleg sikerrel járt: a gr. Bánffy Miklósné br. Bánffy Irma márvány mellszobra és a említett képek visszakerültek a család birtokába. Későbbi sorsukról lásd Gy. Dávid Gyula: *Adalékok a Bánffy-arcépcsarnok kutatásának 70 éves történetéhez*. Erdélyi Művészet 2014. 2. sz. 21–72.

⁴⁶ Pál Lajos az az ötvös, aki a Bánffy Miklós tervezte két kelyhet kivitelezte.

⁴⁷ Ilyen című (tárgyú) novellája nem maradt fenn Bánffy Miklósnak. Az említett „Tannhauser” a *Tannhauser és a kis princessz* c. elbeszélés, az Erdélyi Helikon 1944/7. számában jelent meg; *Bűvös éjszaka* címmel, néhány kisebb szövegváltoztatással a Józsa Béla Athenaeum adta ki 1946-ban.

⁴⁸ A „kis novella” végül nem jelent meg, s a visszautasítása körüli huzavona Bánffy Miklósnak az Utunkkal való végeleges szakításához vezetett (lásd Bánffy Miklós levelét Gaál Gáborhoz = *Emlékezések – Irodalmi és művészeti írások*. Polis Könyvkiadó, Kvár 2012. 465–466).

⁴⁹ Degenfeld Sándor.

kedvesen írt, olyan egészséges meglátással és ráadásul humorral is. Talán most kedélyileg is rendbe jön, és ki fog fejlődni. Brillinánsan is van megírva. Ez, hogy minden olyan szép volt az esküvőjén, és hogy örök emléke marad erről a szépségről, ez a Te érdemed, kedves. Van miért köszönjem ezt neked, hiszen nem miattam tetted, mégis hálás vagyok érte. Hálás, hogy szépséget tudtál adni neki, és ragyogást és örömet ebben a sötét, tönkrepusztult világban. Ez nagy, nagy dolog.

Itt csak sötétség van és pusztulás.

Ezerszer ölel[lek], kedves. Remélem, Tonka megállapodott azóta most, hogy csak Ti, ketten laktok a régi lakásban. És én itt vagyok, távol, mind távolabb mindentől. A püspökék⁵⁰ nagyon melegen üdvözölnek. Lesz valami vásár Nagyváradon vagy febr. vagy márciusban.⁵¹ Talán akkor le tudnátok jönni pár napra és akkor megismerkedhetnétek.

Addigra remélem, el tudom intézni a rám ruházás ügyét, hogy biztonságban járhasd meg.

Ezermilliószor ölel addig is, és mindig gondol Reád a vén...⁵²

Boldog karácsonyi ünnepeket.

Kvár, 46. XII. 20.

Kedves!

Még egy pár sort. Mellékelten mégis elküldöm Balogh Edgár hivatalos írását, mert kérdés, hogy a másik utazó mikor megy.

Itt ragyogó idő van, de borzasztó hideg. 10-12 fok ha nincs.

E leveleken kívül és a képeken, legnagyobb örömöm a csokoládé! Úgy majszolom, mint egy kisgyerek.

Köszönöm a sürgönyt is, amit névnapomra küldtél, de ilyenre ne költs, úgysis tudom, hogy reám gondoltok.

Ezerszer ölel

BM

Kató levele elragadó!

Bánffy Miklós Bánffy Katalinnak⁵³

Kvár, 946. XII. 18.

Kedves, kedves Kató!

Borzasztó nagy örömöm volt hosszú levelében. Milyen szép írás, milyen élő, friss és őszinte! Semmi ekkora örömet nem okozhatott volna nekem. Végre Tedről is tudok valamit! És minden van benne, szemléltető[en] elmondva, egyéni meglátás, plasztikus előadás. Olyan jól, hogy mit érzett,

⁵⁰ Vásárhelyi János erdélyi református püspök.

⁵¹ A nagyváradi árumintavásárról és egy lehetséges találkozás tervéről, majd meghíúsulásáról lásd a Katónak írt, 1946. nov. 22-i és dec. 8-i keltezésű leveleket (előbbit = Marosi Ildikó: *i. m.* 69–70.)

⁵² Az aláírás helyén önarcépvázlat.

⁵³ Kézzel, ceruzával írt levél, a dossziében a 38–39. lapon.

gondolt, annyira igaz minden és olyan bájos. Örökre elteszem, és bizonyára még sokszor fogom elolvasni, ahogy máris tán tízszer is elolvastam. És humor is, és mély, igaz érzés. Milyen szép az a rész, ahol sétál a Városliget zöldben. És a kanadai nyár. És amit a végén mond nekem, az a pár meleg mondat. Talán nem hiába éltem, ha ezt az érzést ki tudtam váltani Magából. Kedves! – mindig könyvek gyűlnek a szememben, ha ezt átolvasom. És talán a Maga életében valami fönmarad ebből.

Roppant élveztem a „hypokriták szövetségét”. És milyen igaz, amit ír, hogy az ilyen esemény, mint a lakodalom, úgy hat, mintha mindaz álom volna. Jó, hogy így volt. Jó, hogy így érezte, hogy ezt tudta érezni! Az életben nagyon ritkán van egy-egy ragyogó pillanat, amit ha elraktároz az ember, úgy, mint valami kincs, fönmarad és bearanyozza a jövődőt. A boldogságot el kell tenni. Elzárni a lelke mélyén, és az ilyen később, mikor az élet a maga nehézségeivel, gondoljaival és bajaival – hiszen anélkül nincs élet – rátör az embere, a múlt boldogság olyan tőke, amiből táplálhatjuk magunkat, és ami egyensúlyban tartja a lelkünket. És is tudom ezt. Talán az írásaimban is megérzik. Azért van tán minden nyomorúság dacára valami derű és ragyogás bennük még most is.

A lejtövele iránt tájékozódni kell, nehogy valami nehézséget gördítsenek visszautazása elé. Én erre csak Maga miatt figyelmeztetem, mert képzelheti, hogy nincs a világon semmi, amire jobban vágyok, mint Magát viszontlátni. Talán az USA Konzulátus, vagy a román ott, Bpsten, adhatna olyan írást, ami Magát megvédi. Talán a bukaresti USA kirendeltség intézheti el az ottani bukaresti oroszoknál. Most talán lehetne. De hogyan utaznak? Itt most csak egyetlenegy vonat jár N. Váradra, és ezen olyan tülekedés van, ami nem embernek való. Ha nem jöhetnek autón, valóságos birkózás lesz a vonaton. Nem adhatja a bukaresti USA kirendeltség egy gépét a határtól? Azt is tehetnök, hogy én N. Váradra jönnék a febr. vagy márc.-ban tartandó mintavásárkor, és ott találkozhatnánk? Mert akkor lesznek autóbuszok, akik innen Váradra mennek, vagy Maguk jönnének ide egy ilyennel.

Milyen kedves, amit Johnie-ről mond. Az a kutyamese úgy hat, mint egy állatmese vége. .... „and he lived happily ever after,⁵⁴ sok hányattatása után perzsaszőnyegen, lobogó kandalló előtt alszik.

Nagyon értem, hogy a boldogság lomhává teszi, mégis nem volna-é jó, ha az angol nyelv tökéletesítése végett megpróbálna magyarról angolra fordítani?⁵⁵ Ez elfoglalná is, és ez a legjobb gyakorlás. Én valami könnyű dialógust választanék erre Molnár apróságaiából, vagy akár amit maga írt a ruhapróbálásról. Gondolkozzék ezen, Kedves. Hiszen immár nagyon szükséges, hogy tökéletesen tudjon új hazája nyelvén, és talán multság is ilyent csinálni. Örülök, hogy szép az otthona. Nagyon finom színű lehet a hálószoba, jól talál a maga szökeségéhez.

Carola báróné⁵⁶ ugyanakkor írt magának postán, amikor én (dec. első napjaiban). Szeretné tudni, megkapta-e. Katinkának megköszönte a csipke használatát? Tőle nagy dolog, hogy

⁵⁴ and he lived happily ever after – és örökké boldogan élnek (magyar mesefordulattal: „maig is élnek, ha meg nem haltak”).

⁵⁵ A fordítást mint nyelvgyakorlatot Bánffy később is több levélben ajánlja lánya figyelmébe, nem alapatalanul, hiszen Bánffy Katalin levelei kétségtelen stílusérzékről tanúskodnak. Később ebből született meg az *Erdélyi történet* Bánffy Katalin készítette angol fordítása (Arcadia Books, London 1999–2001), amelynek döntő szerepe volt abban, hogy Bánffy Miklós neve és műve ismertté lett a nyugati világ nyelvein.

⁵⁶ A b. Bornemissza Elemérné Szilvássy Carola által írt levelére való választ Bánffy még későbbi leveleiben is elmékeztetébe próbálja idézni Katónak – úgy tűnik, hasztalan. Kató életének új keretében nyilván egyre távolabb kerül az ilyen atyai elvárások teljesítésétől, s a várt levél csak 1948 tavaszán, nem sokkal Carola halála előtt született meg (vö. Marosi Ildikó: i. m. 341–342.).

kölcsonadta. Adott-e Manglitz valamit az én tárgyaim közül? Írtam volt, hogy az anyám ovális képét Barabástól⁵⁷ talán felakaszthatná a szalonjában, hogy legyen valami személyes tárgya. Különben is a maga kezeit tőle örökölte. Neki voltak nagynéném szerint ilyen hajlékony, vékony kezei.

És sok boldog karácsonyt kívánok, sok-sok olyan olyant, mint az, ami most következik. Ted-et üdvözlöm. Nagyon élveztem jellemzését, és ez meg is nyugtatott. Ezerszer, sok ezerszer öleli és gyönyörű levelét hálával köszöni

The Papua!

(a fogatlan emberevő)⁵⁸

Bánffy Miklós levele Barcsayné Bánffy Katinkának⁵⁹

Kvár, 46. XII. 20.

Kedves Bello!

Újra írok, mivel alkalom van reá. Boldog karácsonyt és boldogabb új évet kívánok, mint az eddigi volt, de fő, hogy jó egészségben legyen és családjá is, unokáival együtt. Mellékelek egy másolatot, mely szerint a CASBI alól mentesülnek és a tulajdonosnak, ha az magyar állampolgár, visszaadandók a javai. Ez a Földreformtörvényt nem érinti, de vonatkozik a szeszgyárra, háztelkekre, bútorra stb. Józsi fordítsa le a román szöveget, és ez alapon indítsanak eljárást ezek visszaszerzése iránt. Legokosabb azt hiszem, ha a Külügy jogi osztályával lépnek érintkezésbe és ezen át talán a bukaresti magyar Kirendeltséggel. Persze itt kellene valakit megbízni az eljárással, de előbb tájékozódni kell ott. Ha valamit kezdenek ebben, én keresek hozzá itt valami ügyvédet. Februárban v. márciusban lesz N. Váradon valami mintavásár, melyre útlevél nélkül lehet jönni, és akkor Józsi iderándulhat, és vele megtárgyalhatom ezt a dolgot. Az itteni bútorait is ki lehetne akkor szállítani vagy itt eladni.

Magamról nincs, mit írjak. Ügyeim ugyanabban a bizonytalanságban vannak, ahogy eddig. Volt egy jókora náthám dec. elején, de most már jól vagyok.

Milyen szép volt Kató az esküvőjén a Maga gyönyörű csipkéjével. Újra köszönöm, hogy olyan kedves volt és kölcsönadta neki.

Aranka küldött nekem fényképeket és csokoládét! Rettentően örültem neki. Más hír nincs. Dolgozom irodalmilag, bár most kevesebbet.

Kedves Bellóm, áldja meg az Isten, és tartsa meg mindazokkal, akiket szeret.

Józsiéknak üdvözlöt.

Magát ezerszer csókolja:

M

Köszönöm a névnapi sürgönyt.

⁵⁷ Bánffy Miklósné időskori, Barabás Miklós festette képe jelenleg ismeretlen helyen.

⁵⁸ Az aláírás mellett önarcképvázlat.

⁵⁹ Szintén ceruzával írott levél, eredetije a dossziében a 38–39. lapon, hibásan gépelt szövege a 25. lapon. Csatolva hozzá, gépelt másolatban a Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945. okt. 12-én kelt, az Ellenséges Vagytonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztárra (CASBI) vonatkozó 91. számú, 1945. febr. 10-én kibocsátott törvény bizonyos intézkedéseire vonatkozó pontosításokat tartalmazó levele, román fordításban, Susaïcov tábornok aláírásával. Ez a dokumentum szintén izgalomba hozta a Sziguranca embereit, főképp az, hogy milyen úton kerülhetett Bánffy Miklóshoz ez az irat.

Bánffy Miklós nyilatkozata a Szigurancán történt kihallgatásakor⁶⁰

31. XII. 946.

Dată în fața noastră

Comisar șef: [olvashatatlan]

DECLARAȚIE

Subsemnatul Banfy Nicolae născut în anul 1873, fiul lui Gheorghe și al Irma decedați, căsătorit, cu un copil, de profesiune scriitor, pedepsit nu a mai fost, milităria satisfăcută, cu domiciliul permanent în Cluj, str. 23. August nr. 14., declar următoarele:

Scrisoarea mea adresată către soția mea la Budapesta în ziua de 20. XII. 946, am predat unui bărbat de statură mijlocie, venind la mine la domiciliu, nu am predat la poștă fiind că nu prea primește soția mea scrisorile trimise de mine prin poștă. Afară de data aceasta am mai trimis soției mele cu persoana aceasta o scrisoare pe care a primit-o și eu în scrisoarea prezentă îi răspundeam.

Recunosc, că am amintit în scrisoarea mea, că rușii urăsc pe englezii, la fel recunosc, că am amintit în scrisoarea mea, că aici nu este decât întuneric și pustie, înțelegând Europa.

⁶⁰ Miután az előbbi levelek a Sziguranca kezébe kerültek, Bánffy Miklóst – épp a születésnapját követő napon – beidézték kihallgatásra. Ennek a kihallgatásnak a dokumentuma a dossziében két példányban (a 19. és a 46–47. lapon) is megtalálható román nyelvű nyilatkozat. Az utóbbi hátára ráírva: „Prezentul dosar conține 32 file. 27. X. 1962.” („Jelen dosszié 32 lapot tartalmaz. 1962. X. 27.”)

A kihallgatáson „asszisztens” (bizonyára tolmács) minőségben részt vett Iosif Breban, a Kolozs tartományi Securitate későbbi parancsnoka is. A szöveg tartalmával kapcsolatban csak annyit jegyzünk meg, hogy Bánffy Miklós nyilván tudott valamelyest románul, de – Mikó Imre visszaemlékezése szerint (*Bánffy Miklós emberközélből.* = Bánffy Miklós: *Emlékeimből* (1932) – *Huszonöt év* (1945). Polis Könyvkiadó, Kvár 2000. 339–340.) – román partnereivel angolul vagy franciául (olykor magyarul) tárgyalt.

A szöveg magyar fordítása:

NYILATKOZAT

1947. XII. 31.

Előttünk: Főkomisszár [olvashatatlan aláírás]

Alulírott Bánffy Miklós, született 1873-ban, az elhunyt György és Irma fia, nő, egy gyermek atyja, foglalkozása író, büntetve nem volt, katonai szolgálatát teljesítette, állandó lakhelye Kolozsvár, Augusztus 23 utca 14., a következőket nyilatkozom:

Feleségemnek Budapestre írott, 946. XII. 20-án kelt leveletem egy középtermetű férfinak adtam át, aki lakásomra jött; nem adtam fel a postán, mert feleségem nemigen kapja meg postán küldött leveleimet. Ezenkívül ugyanezzel a személlyel már máskor is küldtem levelet, s kaptam is tőle, amire a jelen levéllel válaszoltam.

Elismerem, említettem levelemben azt, hogy az oroszok gyűlölik az angolokat, s hasonlóképpen elismerem, hogy azt is írtam: itt semmi más nincs, mint sötétség és pusztaság, amit egész Európára értettem.

Fenntartom, hogy az oroszok haragusznak az angolokra, amint azt levelemben írtam, amit én az újságokból állapítottam meg.

A csatolt igazolást karácsony előtt kaptam Balogh Edgár úrtól, azzal a céllal, hogy igazoljam a háború alatti magatartásomat, amikor Horti [!] Miklósnál közbenjártam azért, hogy Kolozsvárt tekintsék nyílt városnak, és ne védjék.

Miután felolvasták és magyarul megmagyarázták nekem, fenntartom és aláírom:

Bánffy Miklós

Asszisztens:

Breban

Susțin, că rușii sunt supărați pe englezii, ce am menționat în scrisoare, ceea ce constat din ziare.

Certificatul anexat la scrisoarea mea am primit înainte de crăciun de către Dl. Balogh Edgar, cu scopul de a dovedi atitudinea mea în timpul războiului, când am intervenit lângă Horti Nicolae [!], ca orașul Cluj să fie socotit ca oraș deschis și să nu fie apărat.

După cetire și explicare în limba maghiară semnez și susțin:

Nicolae Bánffy

Asistent:

Breban

Letters of Miklós Bánffy in a Dossier of the Secret Police

Keywords: Miklós Bánffy; correspondence, Romanian Secret Police

The present paper aims to publish the family letters concerning the writer Miklós Bánffy which were seized and kept by the Romanian Secret Police. Also, the study wishes to integrate these letters into the general framework of contemporary Bánffy correspondence, as comprised in Ildikó Marosi's book, entitled *Bánffy Miklós estéje*. At the time of the letters – 1946/47 – Miklós Bánffy was living in Kolozsvár / Cluj, enduring “class struggle” and having no perspectives for the improvement of his social standing. Being noble-born, he has lost all chance of being published. Seeking employment, his wife, Aranka Váradi, an actress of the National Theatre moved back with their daughter Kátó to Budapest in December 1945.